

עבודה במשפטים

בנושא אימוץ

תאריך: דצמבר 2016

העבודה מוגשת בחסות העמותה של נוער שוחר משפט עברי

הקדמה אישית

העבודה הזאת הייתה הזדמנות מאוד גדולה בשבילי כדי לחקור וללמוד נושא מאוד חשוב בחיים ומעוד משמעותי לי. נושא זה מאוד עניין אותי מכיוון שהמשפחה שלי הייתה פעם משפחת אומנה, כלומר היינו מקבלים תינוקות כדי לטפל בהם לפני שהם הולכים לאימוץ. היינו משפחת

אומנה לשנתיים עד שאמרו לנו שאנחנו לא יכולים יותר להיות משפחת אומנה. אחרי שאמרו לנו זאת החלטנו לאמץ את הילדה שהייתה אייתנו לשנתיים. היום אחותי המאומצת כבר בת 9 ואני מרגיש שזה זכות ענקית שהיא חלק מהמשפחה שלי.

שאימצנו אותה היה הרבה שאלות האם אנחנו יכולים להביא לה חום ואהבה כמו המשפחה הביולוגית או שתמיד יהיה את ההבדל הקטן הזה אבל באותו זמן הבדל עצום. אחרי כל השנים שעברו אני רואה שאין את ההבדל הזה שחשבתי עליו בין האחים שלי ובים אחותי המאומצת ובכלל ביום יום אני לגמרי שוכח שהיא מאומצת.

בעידן המודרני האפשרות של אימוץ ילד למשפחה שאינה יכולה ולהביא ילדים לעולם או רוצים לעזור למשפחות שאינם יכולות לדאוג לילדים שלהם הרבה יותר נפוץ ומקובל. בעבודה זו אדון לפי המשפט הישראלי מי ראשי לאמץ ובאיזה תנאים וחוקים הוא יכול לעשות זאת. ובנוסף אדון לפני המשפט העברי איזה מגבלות יש לאדם שרוצה לאמץ.

מבוא

עבודה זו עוסקת בתחום האימוץ. במהלך העבודה אבדוק מהי המסגרת המוצעת במשפט העברי, אציג את המוסדות הקיימים כיום ואבדוק את ההבדלים ביניהם במשפט הישראלי בתחומי החקיקה והפסיקה.

על מנת לעשות זאת, אבחן את מקורות המשפט העברי העוסקים ישירות בגידול ילדים שאינם ביולוגים במשפחה שאינה משפחתם הטבעית וכן את ההשלכות ההלכתיות הנובעות ממציאות זו. לדוגמא: החובות והזכויות שיש לילד המאומץ להוריו המאמצים אותו, וגם להוריו הביולוגים. בנוסף, אבחן באיזה אופנים המסגרת המוצעת אז הייתה עולה בקנה אחד עם מסגרת האימוץ הנוכחית. במסגרת המשפט הישראלי, אחקור את המצב הקיים בנושא במסגרת החקיקה והפסיקה ואציג את המגמה כיום באמצעות הצעות חוק המוצאות כיום להסדרת הנושא ואת ההתפתחות המשפטית בפסיקה בה .

סוגיית האימוץ הינה מודרנית יחסית ואינה כתובה מפורשות במשפט העברי .

תוכן עניינים

3

מבוא

פרק ראשון

5	גידול ילד שלא במשפחתו הביולוגית משפט עברי	פרק שני
11	האימוץ בחקיקת המשפט הישראלי	פרק שלישי
17	סיכום	פרק רביעי
19	רשימה ביבליוגרפית	

פרק ב -המשפט העברי

רבות מן המצוות הכתובות במשפט העברי מטרתן לגרום לחסד ולתיקון עולם. המשפט העברי רואה במעשה גידול ילד שאינו במסגרת המשפחתית הביולוגית מכל סיבה שהיא כמעשה חסד אדיר. מעשה זה משתווה במעלתו להצלת נפשו של הילד, וכן של צאציו העתידים.

המקרה הראשון לגידול ילד שאינו הבן הביולוגי במקרא הוא גידול משה על ידי בת פרעה:
"ותרד בת פרעה לרחוץ על היאור ונערותיה הולכות על יד היאור ותרא את התיבה בתוך הסוף
ותשלח את אמתה ותיקחה. ותפתח ותראהו את הילד והנה נער בוכה ותחמול עליו ותאמר
מילדי העברים זה...ויגדל הילד ותביאהו לבת פרעה ויהיה לה לבן ותקרא שמו משה כי מן
המים משיתיהו"¹.

על מעשה זה, דנה הגמרא :

רבי שמעון בן פזי כי הוה פתח בדברי הימים אמר הכי, כל דבריך אחד הם ואנו יודעים לדורשן.
"ואשתו היהודיה ילדה את ירד אבי גדור ואת חבר אבי שוכו ואת יקותיאל אבי זנוח ואלה בני
בתיה בת פרעה אשר לקח מרד"² אמאי קרי לה יהודיה על שום שכפרה בעבודה זרה דכתיב:
"ותרד בת פרעה לרחוץ על היאור"³ ואמר רבי יוחנן שירדה לרחוץ מגילולי בית אביה. ילדה והא
רבווי רביתיה, לומר לך שכל המגדל יתום ויתומה בתוך ביתו מעלה עליו הכתוב כאילו ילדו. ירד
זה משה ולמה נקרא שמו ירד שירד להם לישראל מן בימיו, גדור שגדר פרצותיהן של ישראל,
חבר שחיבר את ישראל לאביהן שבשמיים, סוכו שנעשה להם לישראל כסוכה, יקותיאל שקיוו
ישראל לאל בימיו, זנוח שהזניח עוונותיהן של ישראל. אבי אבי אבי, אב בתורה אב בחכמה אב
בנביאות.⁴

התלמוד דן בפסוק מתוך דברי הימים בו נאמר כי בתיה בת פרעה ילדה את משה רבנו אשר
נקרא כאן בשישה שמות אחרים. הגמרא מקשה על הפסוק שהרי בתיה בת פרעה לא ילדה את
משה, אלא גידלה אותו. הגמרא מתרצת את הקושיה בכך שעל אף שבת פרעה לא ילדה את

¹ שמות ב. 10, 5-6

² דברי הימים א, 18ד

³ שמות ב

⁴ בבלי, מגילה י"ג, ע"א

משה, גידולו נחשב לה כאילו ילדה אותו. מתירוץ זה לומדת הגמרא כי כל המגדל יתום ויתומה בביתו, מעלה עליו הכתוב כאילו ילדו. ניתן להרחיב את האמירה הזו גם על גידולם של ילדים שאינם יתומים, שכן משה שממנו נלמדת האמירה, לא היה יתום אלא הוריו לא יכלו לגדל אותו מפני גזירת פרעה. על כן, הביטוי יתום ויתומה מתייחס לכל מקרה בו אין ההורים הטבעיים מגדלים את ילדם.

ואומנם, על אף שמסופרים מקרים רבים, עליהם נפרט בהמשך, של פעולה זו, במקורות לא כתוב המושג אימוץ. הרב הראשי בן ציון מאיר חי עוזיאל זצ"ל אמר שהמושג אימוץ כיום אינו תואם את המושג אימוץ שבמשפט העברי :

מקובל אצלנו בדיבור ובכתב, לקרוא את הילדים שגדלים ומתחנכים בבתי אלה שאינם הוריהם בשם "בנים אמוצים", מלשון הכתוב "ועל בן אדם אמצת לך" (תהילים פ, ט"ז) ואין זה מחזור ... ולכן אין להשתמש במושג זה להוראת בנים אמוצים ואדופטיבים ... אלא, נראה לדעתי, לקרוא לבנים כאלה "בני אמונים" ואת המגדלים אותם בביתם בשם "אמונים" מלשון "ויהי אומן את הדסה" (אסתר ב, ז') ומלשון "האמונים עלי תולע" (איכה ד, ה') וכתוב"ע": דאתרביא על צבע זהורין "וכן פירש רש"י מלשון" ויהי אומן.⁵

שם הילד

התלמוד מזכיר את הכלל "כל המגדל יתום ויתומה בתוך ביתו, מעלה עליו הכתוב כאילו ילדו", אך עולה השאלה האם כלל זה הוא בעל משמעות הלכתית. שאלה זו מתחדדת אף יותר לאור אמירה נוספת בתלמוד ש"כל המלמד את בן חברו תורה, מעלה עליו הכתוב כאילו ילדו".

⁵ בן-ציון מאיר חי בן יוסף רפאל עוזיאל **שערי עוזיאל חלק ב** קפ"ג) התש"ו

הרמ"א פסק הלכה למעשה בשולחן ערוך שהמגדל נקרא בנו של המגדל, ועל כן מי שכתב בשטר "בני" על הילד שגידל, הוא כשר שכן כיוון שגידל אותו, ראוי להקרא אביו.⁶ כלומר, הרמ"א רואה באמירה זו כאמירה בעלת משמעות הלכתית של ממש.

כמו כן, האמורא אב"י שהוריו נפטרו וגודל על ידי דודו רבה בר נחמני, נקרא בשמו שהוא ראשי תיבות "אשר בך ירוחם יתום". הוא נהג לאם שגידלה אותו אימו.⁷ חז"ל מזכירים את שמו בשם נחמני חברנו, על שם דודו שגידל אותו והיה בעיניהם כאביו ממש.⁸

אך האם ניתן להשליך את קריאת השם למעשים בעלי משמעות הלכתית? על מנת לענות לשאלה זו, נבדוק אותה בסוגיית הנישואין והגירושין.

בזמן הנישואין עולה השאלה האם לכתוב בכתובה את שם האב הביולוגי או המגדל. על כך כתבו חז"ל משל:

משל ליתומה שהיא מתגדל אצל אפוטרופוס, והיה אדם טוב ונאמן ושמרה כראוי. לימים ביקש מגדלה להשיאה לאיש, עלה הבלבל לכתוב כתובה. אמר לה: מה שמך? אמרה: פלונית. ומה שם אביך? התחילה שותקת. אמר לה: למה את שותקת? אמרה לו: מפני שאיני יודעת אלא אותך, שהמגדל נקרא אב ולא המוליד.⁹

המשלים שחז"ל הביאו הינם מתוך מציאות החיים, משמע מכך שהיה מנהג לכתוב בכתובה שם האב המגדל ולא שם המוליד. אך הרמ"א כתב שצריכים לדקדק ולדייק בכתיבת השמות

⁶ שולחן ערוך, חושן משפט, סימן מב סעיף טו.

⁷ בבלי, ברכות סב, ע"א

⁸ בבלי, שבת לג, ע"א

⁹ שמות רבה, פמו

בכתובה מכיוון שסומכים עליהם בכתיבת גט שעלול להפסל בעקבות שינוי שמות.¹⁰ כלומר, ניתן לכתוב את שם המגדל בתור האב רק אשר לא ידוע שם האב הטבעי.

בנוגע לגט, כפי שכתבנו שינוי השם יכול לגרום לפסילתו, לכן כתב הרמ"א בשו"ע כי אם לא הזכיר את שם האב, הגט כשר. כלומר, במידה וידוע שם האב הביולוגי, אין לכתוב את שם האב המגדל כלל, אלא לכתוב את שם האב הביולוגי או לא לכתוב כלל.¹¹

מכאן ניתן להסיק, כי על אף החשיבות הרבה שרואים חז"ל במעשה זה, ועל אף שהם רואים באבות המגדלים כאביהם של הילדים הללו, המשמעות ההלכתית לכך היא מסוייגת ואינה מאפשרת ניתוק מלא של הילד ממשפחתו הטבעית-ביולוגית.

חובות וזכויות הבן כלפי הוריו הטבעיים והמגדלים

על מנת לבחון את הקשר המשפטי שבין המגודל למשפחתו הטבעית במשפט העברי נבחן את מידת הקשר או שמא הניתוק שבין הילד לבין משפחתו הטבעית. על מנת לעשות כן, נבדוק את רמת החיוב בחובות של בן כלפי הוריו, וכן את האפשרות לזכויות שניתנות בקשר זה.

¹⁰ שולחן ערוך, אבן העזר, סימן קכט סעיף י.

¹¹ שולחן ערוך, אבן העזר, סימן קכט סעיף ט.

על מנת לעשות כן, נבדוק את המחוייבות של הבן כלפי הוריו במצווה הבסיסית ביותר ביחסי המשפחה - כיבוד הורים. בנוסף, נבחן את מידת הקשר בין הורים לילדיהם לאחר מות ההורים, בחיוב אמירת קדיש וזכות הירושה.

התורה ציוותה בעשרת הדיברות את מצוות "כבד את אביך ואת אמך".¹² על פי הגמרא, מצוות כיבוד הורים מן התורה חלה רק לגבי ההורים שילדו ולא על הורים מגדלים.¹³ לפיכך, אין יצירת מצב משפחתי חדש חזקה מספיק על מנת לבטל את חובה זו של הילד כלפי הוריו הטבעיים. בנוסף, אם כן, בן הגדל אצל הורים שאינם הוריו הביולוגיים אינו מחוייב במצוות כיבוד הורים מדאורייתא, אך מחוייב לכך מדרבנן על פי חז"ל שנאמר: "כל הפותח פתחו לחבירו, חייב בכבודו יותר מאביו ומאמו".¹⁴

בנוגע לדיני אמירת קדיש, ישנה הסכמה כי מצווה שיאמר על ההורים המגדלים קדיש ובמיוחד אם אין להם בנים אחרים, מצווה עליו לומר עליהם קדיש. המחלוקת באה לידי ביטוי בתקופה שבה היו נוהגים לערוך תור, וכל יתום אבל היה מחכה לתורו לומר קדיש. ובמציאות זו נחלקו הפוסקים האם גם בן מאומץ יכול להגיד קדיש ולקחת מקום בתור. לדעת הרמ"א¹⁵ (תשובה קיח) יש לו זכות להיות כאחד האבלים בתור, ולדעת החתם סופר¹⁶ (או"ח קסד) אינו יכול לתפוש מקום על חשבון האבלים האחרים כיוון שהוא אינו מחוייב להם מתוך מצוות כיבוד הורים מדאורייתא. כלומר, גם בדיני אמירת קדיש מצווה בכל מקרה להגיד קדיש על ההורים, אך המקור לכך ורמת החיוב שונים בקשר ביולוגי או בקשר שאינו ביולוגי.

¹² שמות כ"ט

¹³ בבלי, סוטה, מ"ט ע"א

¹⁴ תנחומא שמות טו

¹⁵ שו"ת הרמא תשובה קיח

¹⁶ שו"ת חתם סופר או"ח קסד

וכעת נעבור לדיני הירושה. המשפט העברי מפרט את דיני הירושה בפרשת בנות צלפחד, כאשר הכלל הבסיסי ביותר הוא כי היורש על פי דין יהיה קרוב משפחתו של המוריש, ללא קשר לקשר הבין אישי שהיה ביניהם שנאמר:

ואל בני ישראל תדבר לאמר. איש כי ימות ובן אין לו והעברתם את נחלתו לבתו. ואם אין לו בת ונתתם את נחלתו לאחיו. ואם אין לו אחים ונתתם את נחלתו לאחי אביו. ואם אין אחים לאביו ונתתם את נחלתו לשארו הקרוב אליו ממשפחתו וירש אותה. והייתה לבני ישראל לחוקת משפט כאשר ציווה ה' את משה¹⁷

אך הבן שגדל אצל היורשים, אינו נחשב בנם הביולוגי ועל כן לא יוכל לרשת על פי דין תורה. לכן, במידה והוריהם המגדלים ירצו להוריש להם, יאלצו הם לעשות זאת במתנת בריא או במתנת שכיב מרע. כלומר, הירושה תהיה על פי צוואה ולא על פי דין.¹⁸

כלומר, על אף הכבוד הרב והחיוב בהכרת תודה על מעשה החסד של המגדלים, החיוב עליהם הוא מדרבנן וברמה פחותה מאשר החיוב על ההורים הביולוגים. כמו כן, במשפט העברי מעשה זה אינו מנתק את הזיקה והקשר בין הילד למשפחתו הביולוגית.

פרק שלישי

האימוץ בחקיקת המשפט הישראלי

¹⁷ במדבר כז-11-8

¹⁸ בן-ציון מאיר חי בן יוסף רפאל עוזיאל **שערי עוזיאל חלק ב** קפ"ו) התש"ו)

במשפט הישראלי התפתח נושא האימוץ בחקיקה בשלושה שלבים - בין השנים 1948 ל 1960 בהן החוק המרכזי שעסק בנושא היה "דברי המלך במועצה על ארץ ישראל"; "1922-1947 בין השנים 1960-1981 בהן החוק המרכזי היה "חוק האימוץ התש"ך1960": והחל משנת 1980 עד היום בהן החוק. המרכזי הוא "חוק אימוץ ילדים התשמ"א" 1981 .

מהקמת המדינה עד 1960 החוק המרכזי הדין בנושא היה פקודת "דברי המלך במועצה על ארץ ישראל1922-1947". חוק זה קבע כי השיפוט בעניני המצב האישי יהיה בסמכות בית הדין הדת החוק הגדיר את העניינים העוסקים במצב האישי כתביעות בנושאי נישואין, גיטין, מזונות, כלכלה, אפוטרופסות, כשרות יוחסין של קטינים ואימוץ. משכך, נושא האימוץ נשפט על ידי ההלכה של כל דת. ודת, ובבית הדין הדתי היהודי על פי ההלכה.¹⁹

בשנת 1960 חוקקה הכנסת את "חוק האימוץ התש"ך" 1960 ובו הגדירה מחדש את נושא האימוץ במשפט הישראלי וביטלה את הסמכות הבלעדית של בתי הדין הדתיים לעסוק בנושא זה.²⁰ החוק הסמיך את בית המשפט המחוזי לדון בנושא, אך במידה וההורים המאמצים או המאומץ רצו והסכימו. שהשיפוט יועבר לבית דין דתי, ניתן היה לעשות כן.²¹

חוק זה קבע לראשונה כי צו האימוץ ינתן אם נוכח בית המשפט שהאימוץ יהיה לטובת המאומץ.²² בכך הגדיר החוק לראשונה את העקרון המנחה בדיני האימוץ עד היום, עקרון טובת הילד.²³ חוק זה קבע את התנאים לאימוץ לרבות כשירות המאמצים וכשירות המאומץ, הבדלי הגיל המותרים על מנת לאמץ, והחובה כי האימוץ יעשה בין בני אותו הדת.²⁴ תנאים אלו כמובן

¹⁹ ס 51(1) 'לדברי המלך במועצה על ארץ ישראל 1922-1947 ללא ביטול המילה" ואימוצם"

²⁰ ס 34 ילחוק האימוץ התש"ך 1960 -

²¹ ס 23-24 ילחוק האימוץ התש"ך1960 -

²² ס 1 ילחוק האימוץ התש"ך1960 -

²³ ס 1(2) ילחוק אימוץ ילדים התשמ"א 1981 -

²⁴ ס 2-5 ילחוק האימוץ התש"ך 1960 -

יהיו גמישים במידה וזו תהיה טובת הילד.²⁵ בנוסף, החוק הגדיר את הפרוצדורה הנדרשת על מנת לאמץ, צו האימוץ, ואת התנאים להוציא צו שכזה. צו האימוץ ינתן לאחר תקופת מבחן של שישה חודשים של המיועדים לאמץ והמיועד להיות מאומץ, לאחר שבית המשפט בירר כי המאומץ רוצה באימוץ, ולאחר שבית המשפט קיבל את הסכמת ההורים הביולוגים לאמץ, וזאת בתנאי שלא הוסגה בדרך פסולה.²⁶ במידה ולא ניתנה הסכמת ההורים לאמץ, רשאי יהיה בית המשפט לתת צו אימוץ אם הוכיח כי ההורה הפקיר את המאומץ ונמנע מלמלא את חובותיו כלפיו, אם ההורה לא מסוגל להביע את הסכמתו או כי סירובו בא מתוך מניעים לא מוסריים או לא חוקיים.²⁷ החוק מגדיר את מי שמאמץ ומקבל תמורה וזאת ללא אישור בית המשפט עובר עבירה פלילית, ודינו מאסר של שלוש שנים.²⁸ מושג נוסף אותו מגדיר החוק לראשונה הוא "פנקס האמוצים". אשר משמעותו

פנקס בו רשומים כל צווי האימוץ שניתנו או בוטלו על ידי בתי המשפט או בתי הדין הדתיים בישראל ויהיו תחת סמכותו של משרד המשפטים. לאחר גיל 18, רשאי המאומץ לעיין בו ובכך לגלות את תולדות משפחתו הביולוגית, וכן רשאים היועץ המשפטי לממשלה ורושם נישואין לעיין בו לצורך מילוי תפקידם הרשמי.²⁹ כמו כן, החוק מגדיר את תוצאות האימוץ כך: האימוץ יוצר בין המאמץ לבין המאומץ אותן החובות והזכויות הקיימות בין הורים לבין ילדיהם, ומקנה למאמץ ביחס למאומץ אותן הסמכויות הנתונות להורים ביחס לילדיהם: הוא מפסיק את החובות והזכויות שבין מאומץ לבין הוריו ושאר קרוביו הסמכויות הנתונות ביחס אליו.

1. רשאי בית משפט לצמצם בצו האימוץ את התוצאות האמורות

²⁵ ס' 22 ילחוק האימוץ התשי"ד 1960 -

²⁶ ס' 6-10 ילחוק האימוץ התשי"ד 1960 -

²⁷ ס' 11 ילחוק האימוץ התשי"ד 1960 -

²⁸ ס' 29 ילחוק האימוץ התשי"ד 1960 -

²⁹ ס' 26-27 ילחוק האימוץ התשי"ד 1960 -

2. האימוץ אינו פוגע בדיני איסור והיתר לענייני נישואין וגירושין³⁰

כלומר, החוק מגדיר את האימוץ כפעולה המנתקת במידה מסויימת את הקשר בין הילד להורים הביולוגים ובונה קשר משפטי חלופי בין ההורים המאמצים לילד, היתה לקשר בין ההורים ביולוגים לילדיהם באופן טבעי. הגבלת התוצאות וצמצומן עפ"י סעיף קטן 1 מהווה הגדרה ובסיס לאימוץ הפתוח.

בשנת 1981 חוקק "חוק אימוץ ילדים התשמ"א 1981 אשר ביטל את החוק שקדם לו.³¹ מרבית הסעיפים שבחוק הקודם נחקקו גם בחוק זה, אך חוק זה הורחב ומורחב עד היום בצורה משמעותית. בין השינויים המרכזיים בין שני החוקיים הינם העיסוק בסוגיית האימוץ הבין לאומי בחוק החדש, הטלת סמכות הדין על בית המשפט לענייני משפחה שהוקם ב-1995 והרחבת הפרוצדורה הנדרשת בתהליך, כפי שנפרט בהמשך. בנוסף, בחוק הנוכחי קיבל עיקרון "טובת

³⁰ ס 13 ילחוק האימוץ התשי"ד 1960 -

³¹ ס 37 ילחוק אימוץ ילדים התשמ"א 1981 -

הילד" חיזוק בכך שזכה לסעיף מפרט על משמעותו: "זכויות הילד, צרכיו והאיטרסים שלו, לרבות זכותו ליציבות ובכלל זה צמצום העברתו ככל הניתן בין מסגרות או בין משפחות: ככל שהמאומץ מסוגל להבין בדבר, יובאו בחשון גם רצונו ודעתו לגבי אותו עניין.³²

החוק מגדיר שתי דרכים להוצאת צו אימוץ, אך גם מאפשר במקרים נדירים למסור ילד לאימוץ כאשר העניין מוצדק כדי להבטיח את טובת הילד בלי דרכים אלו וזאת באישור בית משפט.³³ הדרך האחת היא על ידי הסכמת הורה. מדובר בהסכמה מדעת שניתנה לאחר שהובא מידע להורה אודות האימוץ והשלכותיו, וזאת לאחר שבוע מלידת הילד, אלא אם כן אישר בית המשפט כי המתנה של שבוע תסכן את הילד או את ההורה. העובד הסוציאלי מחוייב להסביר להורה כי ישנן אפשרויות חלופיות לאימוץ, להסביר את משמעות האימוץ לרבות המשמעות הריגשית שלה, להסביר ולפרט את ההליך. כמו כן, יש להביא לידיעתו את ההשלכה המשפטית של הליך האימוץ לרבות הפסקת החובות והזכויות בין ההורה לילד, משמעות ההסכמה כהעברת הזכויות והחובות הללו, הנסיבות בהן הוא יוכל לבטל את הסכמתו וכן זכות הילד המאומץ לעיין בפנקס האמוצים בהגיעו לגיל שמונה עשרה. בנוסף, תובא לידיעתו כי הוא יכול להתייעץ ולהביא מלווה לחתימה ואת האפשרות להשאיר מכתב או מתנה לילדו. העובד הסוציאלי צריך להסביר להורה את חשיבות מתן הפרטים אודות ההורה השני לשם קבלת עמדתו בנושא ולשם טובת הילד, או במידה וההורה לא ירצה למסור תנתן לו האפשרות לתת את הפרטים ויעשה בהם שימוש רק לצורך מטרה רפואית או אילן יוחסין.³⁴ הורה שהוא קטין לא צריך את אישור הוריו או האפוטרופסים שלו לשם הסכמה, אך אם הוא מתחת לגיל 16 הסכמתו תנתן מול עובד סוציאלי ושופט אלא אם כן הדבר עלול לסכן אותו ואז בית המשפט

³² ס' 10 ב לחוק אימוץ ילדים התשמ"א 1981 -

³³ ס' 12 ג (1) לחוק אימוץ ילדים התשמ"א 1981 -

³⁴ ס' 8, 8א, 8ב, 8ג, ב לחוק אימוץ ילדים התשמ"א 1981 -

יאשר את ההסכמה שניתנה תוך 48 שעות.³⁵ ההסכמה צריכה להמסר בפני שופט, דיין, משפטן או עובד סוציאלי וזאת בכתב הסכמה שמנוסח ע"י שר הרווחה. הדבר יעשה כאמור לאחר שיוסברו כל ההשלכות ויצהיר כי עשה זאת בחופשי ומרצון. על ההסכמה יחתמו גם העובד הסוציאלי והשופט או הדיין.³⁶ ניתן לבטל את ההסכמה אם מגלים שהיא נתנה באמצעים פסולים או מסיבה שבית המשפט ראה לנכון לאפשר להורה לצאת מהסכמתו, כל עוד הביטול נעשה תוך 60 יום מהעברת הילד.³⁷ יש לשים לב כי החוק מבקש להתחשב בהורי ההורים אם הם נפטרו וחסרה הסכמתם.³⁸

פרט להסכמת ההורה, אם מלאו לילד המיועד לאימוץ 9 שנים או שהוא מבין דבר, בית המשפט יצטרך לראות כי הילד רוצה ש המאמץ יאמצו, אך הוא יכול לתת צו אימוץ גם כשלא במידה ומתקיימים שלושת התנאים הבאים: הילד לא יודע שאין זה הורהו, הסימנים מעידים שהוא רוצה בהמשך הקשר וטובת הילד דורשת שלא לגלות לו על האימוץ.³⁹

הדרך השנייה היא הכרזת ילד כבר אימוץ. במידה ואין הסכמת הורה, בית המשפט רשאי להשתמש לבקשת היועץ המשפטי לממשלה להכריז על ילד כבר אימוץ בהתקיים התנאים המוגדרים בחוק לרבות חוסר האפשרות לגלות מי ההורה, ההורה לא יהיה מסוגל גם בעתיד לטפל בילד, הוא מסרב מסיבה בלתי חוקית או בלתי מוסרית להסכים, אפוטרופוסות נשללה ממנו או שהוא פסול דין או מת, או אי קיום הקשר ההורי בצורה מלאה או חלקית במשך שישה חודשים.⁴⁰

³⁵ ס 9 יב לחוק אימוץ ילדים התשמ"א 1981 -
³⁶ ס 9 ילחוק אימוץ ילדים התשמ"א 1981 -
³⁷ ס 10 ילחוק אימוץ ילדים התשמ"א 1981 -
³⁸ ס 11 ילחוק אימוץ ילדים התשמ"א 1981 -
³⁹ ס 7 ילחוק אימוץ ילדים התשמ"א 1981 -
⁴⁰ ס 13 ילחוק אימוץ ילדים התשמ"א 1981 -

לאחר שהוגשה הסכמת ההורה לבית המשפט, או לחלופין הילד הוכרז כבר אימוץ, ידרש בית המשפט לקבל תסקיר של העובד הסוציאלי, ורק לאחר מכן יוכל בית המשפט להוציא צו אימוץ.⁴¹

דבר נוסף אותו מחדש החוק הוא צו הביניים, המאפשר לבית המשפט להעמיד את המאומץ ברשות המאמץ עד להחלטה בעניין האימוץ לתקופה שלא תעלה על שנתיים. בית המשפט יגדיר את החובות והזכויות של הילד עם הוריו והוריו המאמצים בתקופה זו.⁴²

בנוסף, החוק מגדיר מעשים מסויימים הפוגעים באימוץ כפלילים לרבות אימוץ שלא על פי חוק, מתן או קבלת תמורה כלכלית עבור האימוץ, וכן איסור הגילוי והפרסום של הפרטים פרט לכאשר נעשה ע"י המאמץ והמאומץ ובהסכמה למען טובת הילד.⁴³

פרק רביעי

סיכום

בעבודה זו חקרתי את נושא האימוץ והאומנה הן במשפט העברי והן במשפט הישראלי.

⁴¹ ס 22 ילחוק אימוץ ילדים התשמ"א1981 -
⁴² ס 18 ילחוק אימוץ ילדים התשמ"א1981 -
⁴³ ס 32,34 ילחוק אימוץ ילדים התשמ"א1981 -

מבחינת המשפט העברי, הצגתי את שם המושג בו מתייחסים המקורות לסוגיית ילדים אשר גדלו אצל הורים שאינם הוריהם הטבעיים ואת ההתייחסות הכללית של המקורות למעשה זה. בחנתי את המציאות ההלכתית המובאת בנוגע לסוגיות שונות במהלך מעגל החיים של הילד אשר גדל אצל משפחה שאינה משפחתו הטבעית לרבות הדרך בו קוראת הסביבה לילד, הדרך בה כתוב שמו במסמכים בעלי משמעות הלכתית כגון שטר, כתובה וגט. כמו כן, ביררתי מהן החובות והזכויות של הילד כלפי הוריו המגדלים וכלפי הוריו הביולוגים לדוגמת מצוות כיבוד ההורים, אמירת קדיש וירושת ההורים.

מבחינת המשפט הישראלי, חקרתי את נושא האימוץ בתחום החקיקה ופירטתי את החוקים והתקנות הקיימים כיום ואת השתלשלותם במהלך היסטוריית החקיקה של מדינת ישראל. בתחום הפסיקה בחרתי להביא פסקי דין פורצי דרך אשר שינו את הנורמות שהיו קיימות עד אז בפסיקה הישראלית הן בתחום העדפת האימוץ הסגור על פני האימוץ הפתוח. בפסיקות אלו ניסיתי להדגיש את המצב המצוי בשטח ואת המגמה העתידית עליה מצביעות פסיקות אלו.

עבודה זו חידדה בפני את העובדה כיצד בדיני המשפחה בניגוד למשפט הפלילי אין תחום של שחור ולבן ולא מדובר בהכרעה בולטת בין זכאי לאשם, אלא מדובר במקרים בהם המשפט מנסה להסדיר את חייהם של אזרחים רבים ובכך מהווה תחום זה דיני נפשות של ממש. על כן, במקרים אלו יש להתאים לאחר מחשבה רבה את הפתרון של כל מקרה לגופו כאשר בפועל, אין פתרון אשר נכון בהכרח לכל המקרים. אני שמח על הזכות שניתנה לי בעבודה זו לחקור את נושא מרתק זה ומקווה כי אוכל בעתיד לפעול ולחקור עוד את נושא זה.

רשימה ביבליוגרפית

משפט ישראלי

חקיקה

דברי המלך במועצה על ארץ ישראל 1922-1947
- חוק האימוץ התש"ך 1960 -
- חוק אימוץ ילדים התשמ"א 1981 -

משפט עברי

מקורות מקראיים

שמות ב' 5-6, 10
שמות כ"ב 12
במדבר כ"ז 8-11
דברי הימים א' ד' 18

מקורות אמוראיים

בבלי, ברכות ס"ב, ע"א
בבלי, מגילה י"ג, ע"א
בבלי, סוטה מ"ט ע"א
בבלי, שבת לג, ע"א

ספרות אגדה

שמות רבה, פמו
תנחומא שמות טו

ספרות הפסיקה

שולחן ערוך, אבן העזר, סימן קכט סעיף ט
שולחן ערוך, אבן העזר, סימן קכט סעיף י
שולחן ערוך, חושן משפט, סימן מב סעיף טו.
בן-ציון מאיר חי בן יוסף רפאל עוזיאל **שערי עוזיאל חלק ב** קפ"ג (התש"ו)
בן-ציון מאיר חי בן יוסף רפאל עוזיאל **שערי עוזיאל חלק ב** קפ"ו (התש"ו)

ספרות השו"ת

שו"ת הרמא תשובה קיח
שו"ת חתם סופר או"ח קסד